

Tartu Ülikool
Sotsiaalteaduste valdkond
Haridusteaduste instituut
Humanitaar- ja sotsiaalsainete õpetamine põhikoolis õppekava

Maarja Mihkels
HARIDUSLIKE ERIVAJADUSTEGA ÕPILASTE SOTSIAALPEDAGOOGILINE TOETUS
JA SELLEGA SEOTUD PROBLEEMID ÜLDHARIDUSKOOIIDE
SOTSIAALPEDAGOOGIDE ARVAMUSTE NÄITEL
Bakalaureusetöö

Juhendaja: eripedagoogika nooremlektor Kristina Kutsar

Tartu 2024

Kokkuvõte

Hariduslike erivajadustega õpilaste sotsiaalpedagoogiline toetus ja sellega seotud probleemid üldhariduskoolide sotsiaalpedagoogide arvamuste näitel

Hariduslike erivajadustega (HEV) õpilaste arv üldhariduskoolides aina kasvab. Töö eesmärk oli üldhariduskoolide sotsiaalpedagoogide arvamuste näitel välja selgitada, milles seisneb sotsiaalpedagoogiline toetus HEV õpilaste hariduses, millest töös lähtutakse ning missuguste probleemidega kokku puututakse. Selleks viidi läbi poolstruktureeritud intervjuu viie sotsiaalpedagoogiga ning andmeid analüüsiti kvalitatiivse induktiivse sisuanalüüsi meetodil. Uuritavate sõnul seisneb HEV õpilaste sotsiaalpedagoogiline toetus usaldusliku suhte loomises ja koostöös tugivõrgustikuga. Isikuomaduste puhul toodi välja empaatia, rahulikkus, sõbralikkus ning lähenemisvõtetest teadmised eripäradest ja järjepidevus. Meetoditest mainiti erinevaid suhtlus- ja rahunemisviise ning abistavaid mänge. Uuritavad tõid probleemidest välja ressursside puuduse ning lapsevanemad, kes ei tee koostööd, samuti raskus vahel endas tasakaal säilitada.

Võtmesõnad: hariduslik erivajadus, sotsiaalpedagoog, kaasav haridus, tugivõrgustik

Abstract

Social-pedagogical support of students with special educational needs and related problems, as an example of the opinions of social pedagogues of general education schools

The number of special educational needs (SEN) students in schools is constantly increasing. The purpose of the work was to find out, using the example of the opinions of social pedagogues of general education schools, what social pedagogical support in the education of SEN students consists of, what the work is based on, and what kind of problems are encountered. Semi-structured interviews were conducted with five social pedagogues and the data were analyzed using the qualitative inductive analysis method. The social-pedagogical support of students with SEN consists in creating a trusting relationship and cooperation with a support network. In terms of personality traits, empathy, calmness and friendliness were mentioned. Also knowledge of specifics and consistency were highlighted. Among the methods, various ways of communication and helpful games were brought out. The interviewees mentioned the lack of resources and parents who do not cooperate as problems. It is also sometimes difficult to maintain emotional balance.

Keywords: special educational needs, social pedagogue, inclusive education, support network

Sisukord

Sissejuhatus	4
Teoreetiline ülevaade	5
Hariduslike erivajadustega õpilased	5
Sotsiaalpedagoogi roll HEV õpilaste hariduses	6
Metoodika.....	7
Valim	7
Andmekogumine.....	8
Andmeanalüüs	9
Tulemused	9
Sotsiaalpedagoogiline toetus HEV õpilaste hariduses.....	10
Sotsiaalpedagoogide arvamused, millest lähtutakse oma töös HEV õpilaste toetamisel	11
Sotsiaalpedagoogide probleemid seoses HEV õpilaste toetamisega	13
Arutelu.....	14
Tänuõnad	17
Autorsuse kinnitus.....	17
Kasutatud kirjandus.....	18
Lisad	20
Lisa 1. Pöördumiskiri	
Lisa 2. Intervjuu kava	
Lisa 3. Koodide moodustumine	
Lisa 4. Koodidest kategooriate moodustumine	

Sissejuhatus

Eesti haridussüsteemis on üheks juhtivaks põhimõtteks kaasav haridus, mille sisuks on võimaldada igale lapsele kvaliteetne õppimisvõimalus kodulähedases koolis ning tagada individuaalseid vajadusi arvestav ja toetav tugivõrgustik (Haridus- ja Noorteamet, 2022).

Eestis läbiviidud uuringus selgus, et ligi 75% õpetajatest ja koolijuhtidest peavad üheks kaasava hariduse väga oluliseks osaks tugispetsialistide olemasolu ning seda nii hariduslike erivajadustega õpilaste (HEV) toetamisel kui ka õpetajatele otsese nõu andmisel (Kallaste *et al.*, 2016). Lisaks toodi uuringus välja, et kaasava hariduse takistavate tegurite hulka kuulub vajalike ressursside puudus nii rahaliselt kui ka tugispetsialistide arvu poolest. Seda kinnitab Loiku ja Pääru (2023) uurimus, milles selgus, et tugispetsialistide vähesuse tõttu ei jõuta kõiki HEV õpilasi maksimaalselt toetada.

Haridussüsteemis kuulub tugispetsialistide hulka ka sotsiaalpedagoog. Sotsiaalpedagoogi kutsestandard tase 6 (2023) põhjal on sotsiaalpedagoogi kirjeldatud kui tugispetsialisti, kelle ülesannete hulka kuulub õpilasele vajaliku tugivõrgustiku tagamine, sotsialiseerumise toetamine, ennetustöö ja õpetajate/lapsevanemate nõustamine ning kelle olulisteks isikuomadusteks on empaatia, järjekindlus, pingetaluvus ja kohanemisvõime. Üle-eestiliselt on üldhariduskoolides sotsiaalpedagoogide arv kasvanud – 2018/2019 õppeaastal oli kokku 331 sotsiaalpedagoogi, kuid 2022/2023 õppeaastaks oli neid 436 (Haridussilm, 2024).

Kaasava hariduse raames on suurenenud tavakoolides HEV õpilaste arv – üldhariduskoolides iga viies õpilane ehk kokku ligikaudu 29 000 last vajab täiendavat toetust õppimisel. Nendele õpilastele kohandatakse erinevaid toe liike – üldine, tõhustatud ning eritugi (Haridus- ja Teadusministeerium, 2023). Enamik riike kategoriseerib HEV õpilasi, kuid on ka erandeid (Kallaste *et al.*, 2016). Näiteks Rootsi haridussüsteemis kehtib HEV õpilaste mitte kategoriseerimine ning selle kohaselt on arusaam, et igäühel võib esineda õppimisprotsessis mõni eripära. Rakendatakse küll toetavaid meetmeid, kuid ilma kindla määratluseta eesmärgiga mitte stigmatiseerida (Barow & Berhanu, 2021).

Põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse (2010) kohaselt on õpilane haridusliku erivajadusega siis, kui koolipoolne üldine tugi ei ole olnud piisavalt tulemuslik ning kooliväline nõustamismeeskond on soovitanud tõhustatud või erituge ehk eripärast tulenevalt vajab ta kohandusi või muudatusi seoses õppetööga. Nende toe vajadustega on Eestis ligi 9000 HEV õpilast (Haridus- ja Teadusministeerium, 2023).

Teoreetiline ülevaade

Hariduslike erivajadustega õpilased

HEV õpilastel võivad esineda erinevused nii võimelt, taustalt ja isiksuse joontelt võrreldes tavaõpilastega niivõrd, et nende õppimisvajadusi on keeruline rahuldada tavakeskkonnas ning harjumuspärasel ja levinud viisil. Sellest tuleneb vajadus rakendada nende puhul erisusi (Kõrgesaar, 2020).

Nagu eelnevalt nimetatud, on Eesti haridussüsteemis HEV õpilastele loodud kaks erinevat toe liiki – tõhustatud ja eritugi (Haridus- ja Teadusministeerium, 2023). Esmalt märkab kool, kui õpilasel esineb raskusi õppetöoga või mahajäämus teistest, mis võib olla põhjustatud näiteks tervislikust seisundist, eraelulistest ootamatutest sündmustest või psüühilistest probleemidest. Sel juhul rakendatakse kooli poolt üldist tuge, mille raames tagatakse õpilasele lühiajaliselt individuaalne õppekava, lisa juhendamine, abitunnid või tugispetsialistide teenus. Kui kooli poolt märgatakse, et üldine tugi ei ole õpilase jaoks piisav ning ei ole näha edusamme, on võimalus lapsevanemal taotleda Rajaleidjalt tõhustatud või eritoe rakendamise soovitus koos täpsete juhistega (Haridus- ja Noorteamet, 2022).

Rajaleidja on üle-eestiline võrgustik, mille ülesandeks on pakkuda õppenõustamist lapse vanematele, õpetajatele ja tugispetsialistidele (Rajaleidja, *s.a.*). Rajaleidja spetsialistid annavad vanemale ning koolile soovitusi, kuidas õpilast toetada ning vajadusel väljastavad ka otsuse toe liigi kohta, mis on vanemale soovituslik, kuid koolile kohustuslik. See, millises mahus või milline on toe sisu ei tulene ainult lapsele määratud puudest või diagnoosist, vaid lähtutakse tema konkreetsetest ja individuaalsetest vajadustest, et luua teda toetav õppekorraldus (Haridus- ja Teadusministeerium, 2023).

Põhikooli- ja gümnaasiumiseadus (2010) on sätestanud, et tõhustatud tugi on mõeldud nendele õpilastele, kellel on püsiv õpiraskus, psüühika- ja käitumishäire või muu terviseseisund/puue, mistõttu vajab ta kas pidevat tugispetsialistide teenust, individuaalset õppekava/tuge klassiruumis või õpet eriklassis. Eritugi on nende õpilaste jaoks, kellel on raske ja püsiv psüühikahäire, intellekti- või meelega puue või liitpuue ning kes vajab spetsiifilist lähenemist õppekorraldusele, keskkonnale, meetodikatele ning vahenditele, lisaks ka tugispetsialisti teenust. Bakalaureusetöös käsitletakse HEV õpilastena kõiki toe vajadusega lapsi üldiselt, eristamata, millist konkreetset tuge nad vajavad.

Sotsiaalpedagoogi roll HEV õpilaste hariduses

Nii Eestis kui ka välismaal on autorile teadaolevalt vähe uuringuid, mis kirjeldaksid HEV õpilaste sotsiaalpedagoogilist toetust, pigem keskendutakse tugispetsialistidele üldiselt. Palmiste (2016) intervjuueris erinevate Jõgevamaa koolide õpetajaid ja koolijuhte, kes tõid välja, et HEV õpilaste hariduse toetamisel on väga oluline osa koostööl kooli ja lapsevanemate vahel ning selleks ühendavaks lüliks peetakse sotsiaalpedagoogi. Samast uuringust selgus, et sotsiaalpedagoogi ülesannete hulka kuulub suhtlemine kooli ja teiste spetsialistide ning ametnike vahel, kes on osa HEV õpilase tugivõrgustikust. Lisaks iseloomustati sotsiaalpedagoogi kui empaatilist, usaldusväärset suhtekorraldajat erinevate osapoolte vahel, hea kuulamis- ja suhtlemisoskusega tugispetsialisti, kelle juurde HEV õpilane peaks julgema oma murega pöörduda.

Aava (2015) jõudis järeldusele, et Järvamaa koolides on kaasava hariduse tagamise üheks suureks puuduseks kõikide tugispetsialistide olemasolu, kuid HEV õpilaste toetamisel on see oluliseks teguriks, sest probleeme on mitmesuguseid. Tulemustes selgus, et paljud õpetajad rakendavad oma töös erituge vajavate õpilastega tegelemisel tihti sotsiaalpedagoogi abi ja nõu, sest ta on igapäevaselt koolis ning valmis probleemide puhul kiirelt sekkuma. Budnyk ja Sydoriv (2024) tõid välja, et kaasava hariduse raames on oluline sotsiaalpedagoogidel hoida end kursis kaasaegsete sotsiaalpedagoogiliste uuringute tulemustega, millest võib leida endale teoreetilisi teadmisi nii eripäradest kui ka meetoditest, mis aitavad HEV õpilast toetada.

HEV õpilaste toetamisel teevad tugispetsialistide töö vahel keeruliseks lapsevanemad, kes ei tee koostööd, pole nõus õpilast toetavate meetmete rakendamisega, ei vii arsti juurde või keelduvad ravimeid andmast (Maalder, 2014). Lisaks lapsevanematega koostöö raskusele seisneb tugispetsialistide töö keerukus ning läbipõlemise oht ka selles, et töökoormus ning keeruliste olukordade maht on suur, sest õpilaste arv, kes vajavad tugiteenuseid, kasvab pidevalt. Sellest tulenevalt soovitakse rohkem ka erinevaid koolitusi, kuidas oma vaimset heaolu hoida (Pöder, 2023).

Sotsiaalpedagoogika eriala teoreetilised ja praktilised lähenemised on riigiti erinevad ning sellest tulenevalt võib ka sotsiaalpedagoogi rolli mitmeti mõista (Janer & Úcar, 2016). See on üheks põhjuseks, miks on keeruline leida piisaval hulgal teistes riikides tehtud uuringuid, mis annaks informatsiooni sotsiaalpedagoogi rolli kohta HEV õpilaste toetamisel tavakoolis. Sotsiaalpedagoogika ja kaasava hariduse ühendamisel on üheks näiteks Taani, kus

sotsiaalpedagoogikat on kombineeritud eripedagoogikaga ning selle eesmärk on erivajadustega inimesed ühiskonda kaasata, mitte eraldada (Nivala, 2019). Leedus läbiviidud uuringus selgus, et kaasava hariduse põhimõttel tavakoolis käivate HEV õpilaste vanemad tunnevad puudust tugispetsialistide (mainiti psühholoogi ja sotsiaalpedagoogi) toest, sest sooviksid rohkem suhelda kooliga ning saada nõuandeid seoses lapse eripäraga (Ališauskas *et al.*, 2011).

Kokkuvõtvalt võib välja tuua, et haridussüsteem teeb jätkuvalt pidevat tööd selle nimel, et koolides oleks võimalik tagada kvaliteetne haridus kõikidele. HEV õpilastega teevad tööd mitte ainult õpetajad vaid ka tugispetsialistid. Sellest tulenevalt on oluline selgitada välja lisaks õpetajate seisukohtadele ka tugispetsialistide, täpsemalt sotsiaalpedagoogide vaatenurk ehk nende nägemus seoses HEV õpilaste toetamisega haridusasutuses. Uurimisprobleemiks oli asjaolu, et varasemalt ei ole välja selgitatud põhjalikult sotsiaalpedagoogide roll HEV õpilaste hariduses just nende endi nägemuse põhjal, mille teadmine võimaldaks sotsiaalpedagoogidel veelgi efektiivsemalt neid õpilasi toetada. Bakalaureusetöö eesmärk oli üldhariduskoolide sotsiaalpedagoogide arvamuste näitel välja selgitada, milles seisneb sotsiaalpedagoogiline toetus HEV õpilaste hariduses, millest töös lähtutakse ning missuguste probleemidega kokku puututakse. Sõnastati järgmised uurimisküsimused:

- Kuidas sotsiaalpedagoogid kirjeldavad omapoolset toetust HEV õpilaste hariduses?
- Millest lähtuvad sotsiaalpedagoogid oma töös HEV õpilaste toetamisel?
- Missuguste probleemidega puutuvad sotsiaalpedagoogid kokku seoses HEV õpilaste toetamisega?

Metoodika

Bakalaureusetöös kasutati eesmärgist ja uurimisküsimustest lähtuvalt kvalitatiivset uurimisviisi, mis Õunapuu (2014) sõnul põhineb inimeste kogemustel ning arvamustel ehk huvitatakse subjektiivsetest tähendustest. See uurimisviis võimaldas kirjeldada ja analüüsida sotsiaalpedagoogide erinevaid kogemusi, mõtteid ja arusaamu seoses HEV õpilastega.

Valim

Andmeid koguti viielt sotsiaalpedagoogilt viiest erinevast üldhariduskoolist. Tegemist oli ettekavatsetud valimiga, mille puhul sotsiaalpedagoogid vastasid kindlatele kriteeriumitele

(Õunapuu, 2014). Uuritavatel pidi olema sotsiaalpedagoogika/sotsiaaltööga seotud kõrgharidus ning vähemalt aastane töökogemus, et neil oleks piisavalt kokkupuuteid HEV õpilastega.

Uuritavate leidmiseks kirjutati erinevate juhuslikult valitud üldhariduskoolide sotsiaalpedagoogidele e-kiri (vt lisa 1), kus toodi välja kriteeriumid ning bakalaureusetöö taust. Intervjueeritavate taustandmed on esitatud tabelis 1. Uurimuses osalenud sotsiaalpedagoogide konfidentsiaalsuse tagamiseks on nimed asendatud pseudonüümidega.

Tabel 1. Uurimuses osalenud sotsiaalpedagoogide taustandmed

Pseudonüüm	Haridus	Vanus	Tööstaaž aastates
Maria	Sotsiaalpedagoogika	42	18,5
Kadri	Põhikooli mitme aine õpetaja	41	16,5
Liis	Sotsiaaltöö	30	1,5
Tiina	Sotsiaalpedagoogika	42	4,5
Piret	Sotsiaaltöö ja sotsiaalpoliitika	40	6,5

Andmekogumine

Andmeid koguti individuaalintervjuude kaudu, mis olid poolstruktureeritud ehk varasemalt koostati küsimused, kuid intervjuu käigus nende järjekord võis muutuda (Õunapuu, 2014). See meetod võimaldas sujuvat vestlust, kui jutu käigus teemade järjekord vahetus või oli vajadus küsida ka täiendavaid või täpsustavaid küsimusi.

Intervjuu kava (vt lisa 2) koostati töö eesmärgist ja uurimisküsimustest lähtuvalt ning jagunes kolmeks osaks. Sissejuhatavas osas avati uuritavate taust ning see sisaldas näiteks küsimusi *Missugune on Teie hariduslik taust? Kui kaua olete sotsiaalpedagoogina töötanud?* Põhiosa jagunes kolmeks osaks, mis lähtusid uurimisküsimustest ning nende seas olid näiteks järgnevad küsimused: *Kuidas kirjeldate enda kui sotsiaalpedagoogi rolli HEV õpilaste toetamisel? Missuguseid erisusi olete märganud töötades nii HEV õpilaste kui tava õpilastega?* Intervjuu kokkuvõtva küsimuseks oli *Mida soovite veel sotsiaalpedagoogi töö ja HEV õpilastega seoses lisada?* Intervjuu kava, küsimuste kvaliteedi ja sobivuse hindamiseks viidi läbi ka prooviintervjuu ühe tuttava sotsiaalpedagoogiga – muudatuste vajadust ei ilmnenud.

Autor võttis ühendust e-kirja teel 23 sotsiaalpedagoogiga ning vastuse sai viielt. Kõik intervjueeritavad olid teadlikud, et osalemine on vabatahtlik, intervjuu salvestatakse, saadud

vastuseid kasutatakse ainult selle bakalaureusetöö raames ning konfidentsiaalsuse tagamiseks asendatakse nende nimed pseudonüümidega. Kaks intervjuud toimusid koolides kohapeal ning kolm viidi läbi platvormi *Zoom* kaudu, sest see võimaldas paindlikumalt leida osapoolte jaoks sobivat aega. Intervjuud toimusid perioodil veebruar 2024 kuni märts 2024 ning need salvestati nii *Zoom*'i kui telefoni salvestusfunktsiooniga. Pikim intervjuu kestis 53 minutit, lühim 26 minutit ning keskmiselt oli üks intervjuu 33 minutit.

Andmeanalüüs

Bakalaureusetöös kasutati andmeanalüüsiks induktiivset kvalitatiivset sisuanalüüsi, mis võimaldas anda ülevaate uuritavate mõtetest ning vastata seeläbi uurimisküsimustele (Kalmus *et al.*, 2015).

Intervjuude transkribeerimiseks kasutati TTÜ Küberneetika Instituudi foneetika- ja kõnetehnoloogia laboris väljatöötatud veebipõhist transkribeerimisprogrammi (Olev & Alumäe, 2022). Seejärel kontrolliti üle, kas tekst vastas helisalvestistele. Transkribeeritud failid viidi üle QCAmapi andmetöötluskeskkonda, kus need andmed uurimisküsimuste kaupa kodeeriti (vt lisa 3) ja kategoriseeriti (vt lisa 4).

Andmeanalüüsi kvaliteedi tagamiseks viidi nädal hiljem läbi ka korduvkodeerimine, mille tulemusena parandati kategooriate ja koodide sõnastust. Laherand (2010) on välja toonud, et uuringu usaldusväärsuse suurendamiseks tasuks pidada uurijapäevikut, mistõttu autor seda ka pidas ning kajastas seal oma sisemisi mõtteid, emotsioone, tekkinud takistusi ning tegevusi seoses intervjuude ja andmeanalüüsiga.

Tulemused

Bakalaureusetöö eesmärk oli üldhariduskoolide sotsiaalpedagoogide arvamuste näitel välja selgitada, milles seisneb sotsiaalpedagoogiline toetus HEV õpilaste hariduses, millest töös lähtutakse ning missuguste probleemidega kokku puututakse. Tulemused on esitatud kolmes alapeatükis uurimisküsimuste vastuste kategooriate kaupa. Kategooriad on välja toodud paksus kirjas ning iga kategooria juures on kaldkirjas märgitud intervjuudest saadud tsitaadid, milles uurimisküsimuse kontekstis ebaoluline tekst on asendatud sümboliga (...) ja lõppu lisatud pseudonüüm. Tsitaatidest on eemaldatud ka sõnakordused.

Sotsiaalpedagoogiline toetus HEV õpilaste hariduses

Uurimisküsimuse *Kuidas sotsiaalpedagoogid kirjeldavad omapoolset toetust HEV õpilaste hariduses?* vastustena kujunes välja kaks kategooriat: toetav suhe HEV õpilasega ning koostöö tugivõrgustikuga.

Toetav suhe HEV õpilasega. Uuritavad rõhutasid, et väga oluline on luua usalduslik suhe HEV õpilasega, et ta julgeks end avada ning muredega sotsiaalpedagoogi juurde pöörduda. Selle aluseks on intervjuueeritud sotsiaalpedagoogide sõnul vestluste ja vaatluste põhjal õpilase eripära tundma õppimine. Toodi välja ka, et HEV õpilaste puhul peaks suhtlemisel olema sõbralik, aga konkreetne ning sõlmima kindlaid kokkuleppeid. Lisaks peeti oluliseks pöörata tähelepanu erinevate emotsioonide ja tunnete mõistmisele ning seejuures õpetada viise, kuidas HEV õpilane saaks ise nendega paremini toime tulla. Lisaks leiti, et tähtis on õpilaste sotsiaalne pool - sotsiaalpedagoog on kui teejuht suhetega nii iseenda kui kaasõpilaste ja õpetajatega. Uuritavad pidasid oluliseks ka individuaalvestlusi HEV õpilasega juhtunud olukordade analüüsimisteks.

Ja tegelikult väga sageli minu töö algklassides ongi just see, et need õpilased saaksid siis mõistma oma tundeid, see on üleüldiselt kõigile õpilastele oluline teema, aga nemad vahel vajavad võib-olla natukene rohkem toetamist või suunamist. Ja teistpidi ka see, et kuidas nagu tunnetega toime tulla, et me õpime kogu klassiga ju neid asju, mis on siis ühe või teise tundega toimetulekuks olulised, aga eriti toetab see siis just neid HEV õpilasi.

(Piret)

Koostöö tugivõrgustikuga. Uuringus osalenud sotsiaalpedagoogide sõnul on nende töö osaks seoses HEV õpilaste toetamisega nõustada õpetajaid, kuidas konkreetsele lapsele oleks õige läheneda - missugune meetodika ja suhtlusviis just temale sobib. Seda nimetati ka vahendaja rolliks õpilase ja õpetaja vahel. Üks uuritav tõi välja HEV õpilastele sõprade leidmise. Lisaks peeti oluliseks koostööd lapsevanematega – infovahetust seoses lapse eripära toetava lähenemise, tema jaoks sobiva keskkonna loomise ja meetodikatega. Intervjuudes osalenud sotsiaalpedagoogid tõid nendepoolse toetusena esile suhtluse erinevate õpilase tugivõrgustiku osapooltega.

Näiteks õpetaja jaoks on ta vahel selline noh, võib-olla abistav või vahendav, et natukene selgitada mingisuguse õpilase puhul miks on nii või teisiti või et mida sa võiksid temaga võib-olla teha või mitte teha, eksju. Et see olukord õpilase jaoks võimalikult hästi laabuks,

et need asjad nagu õppimise kontekstis tema jaoks oleks võimalikult suksed mõnusad.
(Kadri)

Sotsiaalpedagoogide arvamused, millest lähtutakse oma töös HEV õpilaste toetamisel

Uurimisküsimuse *Millest lähtuvad sotsiaalpedagoogid oma töös HEV õpilaste toetamisel?* vastustena kujunes välja kolm kategooriat: toetavad isikuomadused, teadlik lähenemine ja abistavad meetodid.

Toetavad isikuomadused. Uuritavad tõid välja, et HEV õpilasega usaldusliku ja teda toetava suhte saavutamiseks on oluline sotsiaalpedagoogina olla sõbralik, rahulik, empaatiline ja teadlik suhtleja. Samuti peeti oluliseks kannatlikkust ja sihikindlust, sest kontakti saavutamine võib võtta aega, HEV õpilase toetamine on pidev aastatepikkune protsess ning arengut ei pruugi kohe märgata. Sotsiaalpedagoogina on oluline olla HEV õpilase jaoks keegi, kes mõistab. Lisaks rõhutasid uuritavad, et tähtis on teadvustada endale, et keerulisi olukordi, sealhulgas halvasti ütlemissi, ei tohiks võtta isiklikult ning tasub tuletada endale pidevalt meelde, et selle taga on eripära. Uuritavad tõid välja, et enda vaimse heaolu säilitamiseks ja läbipõlemise vältimiseks on tähtis osata tööd mitte koju kaasa võtta. Intervjueeritavate sõnul on koostöövõimelisus samuti üheks oluliseks isikuomaduseks, sest HEV õpilast ümbritseb tugivõrgustik ning tähtis on tagada kõikide osapooltevaheline hea ja kiire infovahetus, mis võimaldab leida kõige parema lahenduse.

Tähtis on jääda hästi rahulikuks alati ja võtta see aeg, et see laps avaneks ja saaks arutada. Täiesti teadlikult, kui laps siin vaikib tükk aega, siis las ta olla. (Maria)

Teadlik lähenemine. Kõik uuritavad pidasid oluliseks omandada teoreetilisi teadmisi erinevatest eripäradest, et HEV õpilasi paremini mõista ning leida igäühe jaoks sobiv lähenemis- ja toetamisviis, kuid sealjuures rõhutasid, et kõik on erinevad ning üks konkreetne meetod ei toimi kõigi puhul. Lisaks tähtsustati järjepidevust, sest HEV õpilaste toetamine on pidev protsess ning usaldusliku suhte saavutamine võib võtta aega. Uuritavad tõid välja, et alati tuleb lähtuda lapse konkreetsel hetkel olevast meeleolust ning rõhutati, et HEV õpilasega suheldes on oluline olla aus ning vältida kahemõttelisi väljendusi, mis võivad tekitada lapses segadust – tähtis on konkreetsus.

Sa pead aru saama, mida see erivajadus tähendab, kui ta, okei, me võime panna sada ATH-d ühte ruumi, kõik on erinevad, aga neil on mingid jooned, mis läbivad. Eeldab ka

teadmisi natukene autismspektrist, noh, sa ei lähe nii-öelda otsa jõllitama lapsele, kes ei kannata silma vaatamist. (...) Ehk siis teooria peab olema teada. (Tiina)

Lisaks tõid uuritavad välja, et HEV õpilaste toetamisel on oluline lisaks teooriale lähtuda ka isiklikest kogemustest. Mainiti, et ülikoolis saadakse küll teoreetilised baasteadmised, kuid päris enda töökogemus on see, mis õpetab väga palju ning praktika käigus võib leida erinevaid lähenemisviise, kuidas HEV õpilast võimalikult edukalt toetada.

Ja samas on lõpuks ikkagi oma karisma, see on see, mis on sinu nii-öelda talupojamõistus. Et kool annab sulle akadeemilise sõnavara, annab sulle teoreetilise baasi, kogemus tuleb läbi töö, läbi praktika. (Tiina)

Intervjueeritavad tõid välja ka selle, et tähtis on teha end kooli peal märgatavaks ning julgustada õpilasi enda poole pöörduma ehk sotsiaalpedagoogina olla ise aktiivne.

Hästi oluline on, et õpilased teaksid, et ma olen olemas, siia tulla ei ole häbiasi. (Maria)

Abistavad meetodid. Suhtlemisvõtetest tõid mitmed uuritavad välja peegeldamise. Selle abil on võimalik veenduda, kas saadi õpilasest õigesti aru, vältimaks üksteisest mööda rääkimisi.

Ja meil on üks õpilane, kellel on ka autismi ja ATH diagnoosid koos. Et õnneks ATH on selline, ei ole väga tugev, aga ikka ja tema jaoks on, kui ta läheb endast hästi välja, siis ta sageli muutub mingist hetkest füüsiliseks, sest teised ei saa temast enam aru. Ta püüab teistele selgeks teha ühte või teist asja, aga teised kas siis ei mõista, ei saa tema diktsioonist sellel hetkel aru, aga seda õpilast aitab see, kui tema tundeid peegeldada, seal ei ole mitte midagi muud, kui ainult tunde peegeldus. Siis ta mõtleb ja ütleb ahah ja sageli täiendab juurde - see on see meetod. (Piret)

Meetodite hulka, mida sotsiaalpedagoogid oma töös HEV õpilastega rakendavad, kuuluvad vaikuseminutid ning motiveeriva intervjuu põhimõtted. Vaikuseminutite harjutuste puhul on märgatud, et mõnede HEV õpilaste jaoks on nendel rahustav mõju. Mitmed intervjueeritavad on läbinud nendes valdkondades täiendkoolitusi.

Mulle endale väga meeldivad vaikuseminutite asjad, et ma olen erinevaid koolitusi läbinud, et mul see metoodika hästi meeldib ja seal on hästi palju selliseid erinevaid asju (...) igatiüks leiab nagu enda jaoks mingisuguse sobiliku. (Kadri)

Üks uuritav tõi välja erinevad mängulised viisid, kuidas õpilast avada ning temaga kontakt saavutada. Lisati, et mõned HEV õpilased võivad esialgu olla väga kinnised.

Mõnikord on seda, et ma ei saa õpilasi rääkima või noh, et ta istub mul siin kabinetis, aga ta on vait. Et siis on küll näiteks, et mul on mingid mängukaardid või üldse mingid mängud või suhtluskaardid. Et siis noh, et ta niimoodi vaikselt käima saada, see aitab ka sellist parema suhte loomist. (Liis)

Sotsiaalpedagoogide probleemid seoses HEV õpilaste toetamisega

Uurimisküsimuse *Missuguste probleemidega puutuvad sotsiaalpedagoogid kokku seoses HEV õpilaste toetamisega?* vastustena kujunes välja kolm kategooriat: ressursside puudus, lapsevanemad ei tee koostööd ning sotsiaalpedagoogi töö paratamatused.

Ressursside puudus. Uuritavate sõnul on üheks puudevaks ressursiks õppekohtade vähesus HEV õpilastele mõeldud koolides. Selle vajadus seisneb selles, et siiski on selliseid õpilasi, kelle puhul oleks kaasava hariduse põhimõttest hoolimata mõistlik jätkata haridusteed erikoolis, kuid koha leidmine võib osutuda keeruliseks.

Kui me räägime HEV õpilastest, siis ikkagi kui on vaja suunata Pärli kooli või Masingu kooli või õpilaskoduga kooli näiteks mingil põhjusel, siis see on väga pikk protsess. Et ei ole nii, et täna tuleb ümarlauas koostöös lastekaitsega see mõte ja siis homme lähme. (Maria)

Lisaks tõid intervjuueeritavad ühe probleemina välja teise sotsiaalpedagoogi abi järele vajaduse sotsiaalsete oskuste tundide läbiviimisel, sest kahekesi oleks võimalik rohkem märgata ning läheneda individuaalsemalt.

Vahel ma tunnen, et oleks vaja mingil hetkel kas mingit sekkumist või natukene tuge, aga kuna ma olen üksinda klassi ees, siis kas ei saa seda teha või lasen mingid olulised hetked mööda, teine saaks vaadelda ja kõrvalt märgata. Mulle paistab, et selles osas võiks olla natukene rohkem abi (...) et oleks rohkem võimalust anda neile sellist vestlusaega või arutelu kohta ka, sest mõnedes teemades nad vajavad mõne asjaga rohkem lahtirääkimist või natuke teise nurga alt selgitamist, et ta saaks aru. (Piret)

Lapsevanemad ei tee koostööd. Probleemiks, millega puutuvad sotsiaalpedagoogid kokku seoses HEV õpilaste toetamisega võivad olla lapsevanemad, kellel ei ole kas tahtmist või jõudu olla abiks ning panustada lapse arengusse. Pigem seatakse koolile suuremad ootused ning eeldatakse, et muutused toimuvad ka ainult tänu kooli pingutustele, kuid tegelikult on tähtis teha mõlemal osapoolel koostööd. Lisaks ei kontrolli lapsevanemad mõne lapse puhul seda, kas ta

määratud ravimeid võtab regulaarselt. Uuritavad tõid välja, et on olnud olukordi, kus lapsevanem on lapsega käinud Rajaleidjas, kuid ei jaga saadud otsust kooliga. Samuti ei taheta tihti tunnistada, et lapsel võib olla mõni diagnoos ning keeldutakse uuringutele saatmast.

Ongi raske kui ei minda arsti juurde või ei sööda neid noh, ei kontrollita, kas laps tarbib ka rohte, näiteks ATH puhul lööb hästi välja, kui need ATH õpilased oma rohtu ei söö, siis üsna kiiresti on seda päeva jooksul märgata. (Liis)

Sotsiaalpedagoogi töö paratamused. Vastustest ilmnes, et uuritavad puutuvad kokku olukordadega, millel ei tundugi olevat lahendust ehk kaasatud on HEV õpilase tugivõrgustik nii kooli siseselt kui ka erinevate ametnike näol ning sotsiaalpedagoogina on antud endast kõik, kuid miski justkui ei muutu paremaks. Toodi välja, et mõnikord on väljakutse säilitada endas tasakaal ning mitte välja näidata oma tõelisi emotsioone keerulistes olukordades seoses HEV õpilastega. Lisaks mainiti, et vahel on raske eristada sotsiaalpedagoogi ja koolis töötava psühholoogi tööd.

See töö on kohati üsna pingeline, et võib-olla see ka on see väljakutse, kuhu see nii-öelda endast maha laadida, et ma ei saa nagu töös sageli välja näidata seda, mis ma päriselt sellest olukorrast mõtlen või siis välja valada seda emotsiooni (...), vahel olen nagu piksevarras seal näiteks vanema või õpetaja vahel või siis õpetaja õpilase vahel. (Kadri)

Samuti on üheks sotsiaalpedagoogi töö paratamuseks see, et muutused HEV õpilastes ei ole kohesed ning areng on pikk protsess. Intervjueeritavad tõid välja, et tihti õpetajad ootavad, et HEV õpilase murele või käitumisprobleemile leiab sotsiaalpedagoog kiirelt lahenduse, kuid muutuste märkamiseks on oluline anda aega ning olla kannatlik.

Ilmselt ootaks näiteks mõni õpetaja, et sa teed nipsust asja korda või et igal õpilasel toimib üks ja sama asi (...) või kui on selline õpilane, kellel on õppimisega või käitumuslikud asjad ka ja eks peab kuidagi individuaalselt rohkem suunama, siis see tegelikult on ka päris selline ressursimahukas, ajamahukas, väsitav tegevus. (Kadri)

Arutelu

Bakalaureusetöö eesmärk oli üldhariduskoolide sotsiaalpedagoogide arvamuste näitel välja selgitada, milles seisneb sotsiaalpedagoogiline toetus HEV õpilaste hariduses, millest töös lähtutakse ning missuguste probleemidega kokku puututakse. Järgnevalt arutletakse tähtsamate tulemuste üle uurimisküsimustest lähtuvalt ning seostatakse neid varasemate uurimustega. Lisaks

tuuakse välja töö kitsaskohad, praktiline väärtus ja esitatakse soovitusi, mida võiks edaspidi veel uurida.

Esimese uurimisküsimuse *Kuidas sotsiaalpedagoogid kirjeldavad omapoolset toetust HEV õpilaste hariduses?* vastustest selgus, et HEV õpilaste toetamiseks on sotsiaalpedagoogina oluline saavutada temaga usalduslik suhe ning õpetada erinevaid viise, kuidas oma tunnetega paremini toime tulla. Lisaks teha koostööd õpilast ümbritseva tugivõrgustikuga. See on kooskõlas Palmiste (2016) uuringu tulemustega, kus samuti toodi välja, et HEV õpilaste toetamisel peetakse sotsiaalpedagoogi töös oluliseks osaks koostöö tagamist erinevate lapse tugivõrgustikku kuuluvate osapoolte vahel. Uurimistulemustes selgus, et sotsiaalpedagoogidel on HEV õpilaste toetamisel vahendaja roll õpetaja ja õpilase vahel. Seda toetab Aava (2015) uurimus, kus toodi välja, et paljud õpetajad vajavad ning rakendavad oma töös erituge vajavate õpilastega tegelemisel tihti sotsiaalpedagoogi abi ja nõu. Autor järeldab, et sotsiaalpedagoogi roll seoses HEV õpilase toetamisega on tihedalt seotud usaldusliku suhte saavutamise ning last ümbritseva tugivõrgustikuga. Selleks on oluline õppida tundma konkreetset õpilast ning tema eripära, selgitada välja, missugused meetodid ja lähenemised toimiksid ning jagada neid teadmisi õpetajate ja lapsevanematega, et tagada õpilase jaoks teda kõige paremini toetav õpikeskkond.

Teise uurimisküsimuse *Millest lähtuvad sotsiaalpedagoogid oma töös HEV õpilaste toetamisel?* vastuste põhjal selgus, et sotsiaalpedagoogina on oluline omada teoreetilisi teadmisi erinevatest eripäradest, suhtlusviisidest ja meetoditest ning iseloomult olla empaatiline, järjepidev, kannatlik ja mõistev. Sotsiaalpedagoogi tase 6 kutsestandardis (2023) on samuti välja toodud oluliste isikuomadustena empaatia ja järjekindlus, kuid lisaks ka kohanemisvõime ja pingetaluvus, mida uuritavad ei maininud. Lisaks selgus Palmiste (2016) uuringu tulemustes, et sotsiaalpedagoog peab jätma endast HEV õpilasele mulje, et tema poole võib alati julgelt pöörduda ning sealjuures on ta tugispetsialistina empaatiline, usaldusväärne ja hea suhtleja. Eripäradega seotud teoreetiliste teadmiste omandamine on kooskõlas ukrainlaste avaldatud kaasavale haridusele keskenduva raamatuga, kus toodi välja, et sotsiaalpedagoogikas on oluline oma teadmisi pidevalt kaasaegsete uuringute tulemustega täiendada (Budnyk & Sydoriv, 2024). Seega väidab autor uuringu tulemustele ja sotsiaalpedagoogi tase 6 kutsestandardile (2023) tuginedes, et sotsiaalpedagoogidel on vajalik ennast pädevate tugispetsialistidena pidevalt arendada nii teoreetiliste teadmistega eripäradest ja erinevate metoodikatest, kui ka isiksusena. HEV õpilastega tegelemine võib olla keeruline, kuid sealjuures tuleb siiski jääda rahulikuks,

kannatlikuks ja teadvustada endale, et kõige olulisem on leida õpilase jaoks just temale kõige sobivam lähenemine, et tema koolis käimist võimalikult efektiivselt toetada.

Kolmanda uurimisküsimuse *Missuguste probleemidega puutuvad sotsiaalpedagoogid kokku seoses HEV õpilaste toetamisega?* vastustest selgus, et peamisteks probleemideks on ressursside puudus lisajõu ja erikoolidesse õpilasele koha leidmisel. Seda kinnitab 2016. aastal läbiviidud uuring, kus toodi välja, et kaasava hariduse üheks takistavaks teguriks on vajalike ressursside puudus nii rahaliselt kui tugispetsialistide arvu poolest (Kallaste *et al.*, 2016). Lisaks selgus tulemustest, et uuringus osalenud sotsiaalpedagoogidel on vahel keeruline lapsevanematega, kes ei tee koostööd. Maalder (2014) tõi samuti oma uurimuses välja, et lapsevanemad ei pruugi olla nõus tugispetsialistide ettepanekutega või keelduvad last arsti juurde viimast ja ravimeid võtmast. Intervjueeritud sotsiaalpedagoogide vastustest selgus, et vahel tekib nendel olukordi, kus HEV õpilase jaoks on tehtud kõik, et teda aidata, kuid arengut ei ole märgata ning hetki, kus ei saa öelda välja, mida päriselt arvatakse või tuntakse ning sellest tulenevalt võib olla raske säilitada endas tasakaalu. Pöder (2023) tõi sarnaselt oma uurimuses välja, et kuna õpilaste arv, kes vajavad tugiteenuseid pidevalt kasvab ning keerulisi olukordi seetõttu ka rohkem, siis on tugispetsialistidel oht läbipõlemisele. Autori arvates on loomulik, et võib tekkida selliseid hetki, kuid siis on oluline võtta enda jaoks hetk ning meelepäraste tegevustega tööst tulenevad pinged maha laadida.

Uurimuse kitsaskohana võib välja tuua selle, et uuritavad sotsiaalpedagoogid võisid rääkida kõikide HEV õpilaste toetamisest üldiselt, kuid ei eristanud vastustes kolme toe liiki, mis oleks võimaldanud märgata erinevusi nende vahel. Lisaks oli uurijal esmakordne kogemus läbi viia kvalitatiivset uurimust ning intervjueerida inimesi. Praktilise väärtusena võib töö olla kasulik kõikidele, eriti alustavatele sotsiaalpedagoogidele, kes kaasava haridus raames võivad üldhariduskoolides kokku puutuda HEV õpilastega ning leida enda jaoks sellest tööst erinevaid lähenemisevõtteid või meetodeid, kuidas neid võimalikult edukalt toetada. Kuna teemat on siiani pigem vähe uuritud, annab see mitmeid võimalusi tulevikus leida teisi uurimissuundi. Näiteks oleks üheks võimaluseks uurida, milliseid lahendusi pakuksid sotsiaalpedagoogid või koolide juhtkonnad HEV õpilaste toetamisega seotud probleemidele. Teiseks uurimissuunaks võib võtta ka HEV õpilaste endi kogemused seoses sotsiaalpedagoogilise toetusega ning selgitada välja, kuidas see mõjutas nende koolikogemust ja õppimist.

Tänu sõnad

Töö autor tänab oma uurimuses osalenud sotsiaalpedagooge, kes olid valmis intervjuud tegema ning jagama oma mõtteid ja kogemusi. Lisaks oma juhendajat, kes oli töö koostamisel nõuks ja abiks. Eriline tänu õppejõud Liina Lepale, kes oli väga motiveeriv ja toetav.

Autorsuse kinnitus

Kinnitan, et olen koostanud ise käesoleva lõputöö ning toonud korrektselt välja teiste autorite ja toetajate panuse. Töö on koostatud lähtudes Tartu Ülikooli haridusteaduste instituudi lõputöö nõuetest ning on kooskõlas heade akadeemiliste tavadega.

Maarja Mihkels

/allkirjastatud digitaalselt/

16.05.2024

Kasutatud kirjandus

- Aava, A. (2015). *Tugispetsialistide võrgustik koolis: võimalused ja probleemid*. [magistritöö, Tallinna Ülikool]. ETERA.
<https://www.etera.ee/zoom/7652/view?page=1&p=separate&search=annika%20aava&toI=search&view=0,408,2480,3101>
- Ališauskas, A., Kaffemanienė, I., Melienė, R., & Miltenienė, L. (2011). Parents point of view towards inclusive and special education. *Specialusis Ugdymas*, 2(25), 128-142.
- Barow, T., & Berhanu, G. (2021). *Dialogues between Northern and Eastern Europe on the Development of Inclusion: Theoretical and Practical Perspectives* (lk 35-51). Routledge.
- Budnyk, O., & Sydoriv, S. (2024). *The Space of Inclusive Education: Voices from Ukraine and Beyond*. Koninklijke Brill.
- Haridus- ja Noorteamet. (2022). *Õpilase toetamine koolis. Juhendmaterjal*.
https://harno.ee/sites/default/files/documents/2023-03/Juhendmaterjal_õpilase_toetamiseks_22_1.pdf
- Haridus- ja Teadusministeerium. (2023). *Toe vajadusega õpilased: õppekorraldus ja tugiteenused*.
<https://www.hm.ee/uldharidus-ja-noored/alus-pohi-ja-keskharidus/toe-vajadusega-opilased-oppekorraldus-ja-tugiteenused#hariduslike-erivajad>
- Haridussilm. (2024). *Tugispetsialistide andmed*.
<https://www.haridussilm.ee/ee/tasemeharidus/haridustootajad/tugispetsialistid>
- Janer, A., & Úcar, X. (2016). Analysing the dimensions of social pedagogy from an international perspective. *European Journal of Social Work*, 20(2), 203-218.
- Kallaste, E., Räis, M-L., & Sandre, S-L. (2016). *Haridusliku erivajadusega õpilaste kaasava hariduskorralduse ja sellega seotud meetmete tõhusus. Uuringu lõppraport*.
<https://centar.ee/uus/wp-content/uploads/2017/01/Pohiraport-final.pdf>
- Kalmus, V., Linno, M., & Masso, A. (2015). *Kvalitatiivne sisuanalüüs*.
<https://samm.ut.ee/kvalitatiivne-sisuanalyys>
- Kutsestandard. Sotsiaalpedagoog, tase 6*. (2023).
<https://www.kutseregister.ee/ctrl/et/Standardid/exportPdf/11129393/>
- Kõrgesaar, J. (2020). *Sissejuhatus hariduslike erivajaduste käsitlusse*. TÜ kirjastus.
- Laherand, M-L. (2010). *Kvalitatiivne uurimisviis*. 2. Tr. OÜ Sulesepp.

- Loiku, B., & Pääru, J. (2023). *Hariduslike erivajadustega õpilaste toetamine tugispetsilistide vaates kahe Tallinna ning kahe Tartu üldhariduskooli näitel*. [bakalaureusetöö, Tallinna Ülikool]. ETERA.
<https://www.etera.ee/zoom/200591/view?page=1&p=separate&view=0,0,2481,3508>
- Maalder, M. (2014). *Tavakooli koostöövõrgustiku roll erivajadustega õpilase toetamisel*. [bakalaureusetöö, Tallinna Ülikool]. ETERA.
<https://www.etera.ee/zoom/8783/view?page=1&p=separate&search=maalder&tool=search&view=0,71,2480,3438>
- Nivala, E. (2019). *Editorial: Special issue on social pedagogy in the Nordic countries*.
<https://uclpress.scienceopen.com/hosted-document?doi=10.14324/111.444.ijsp.2019.v7.1.011>
- Olev, A., & Alumäe, T. (2022). Estonian Speech Recognition and Transcription Editing Service. *Baltic Journal of Modern Computing*, 10(3), 409-421.
<https://doi.org/10.22364/bjmc.2022.10.3.14>
- Palmiste, E. (2016). *Sotsiaalpedagoogi roll HEV õpilase toetamisel Jõgeva maakonna näitel*. [magistritöö, Tallinna Ülikool]. ETERA.
<https://www.etera.ee/zoom/28524/view?page=1&p=separate&search=palmiste&hlid=657489416&tool=search&view=0,0,2481,2816>
- Pöder, K. (2023). *Haridusasutuste tugispetsialistide tööstressi põhjused ja seosed läbipõlemisega Saaremaa valla näitel*. [magistritöö, Tartu Ülikool]. DSpace.
<https://dspace.ut.ee/server/api/core/bitstreams/1e3056f2-9911-4dc9-874f-12e50cf33fd3/content>
- Põhikooli- ja gümnaasiumiseadus. (2010). *Riigi Teataja I 11.03.2023*, 76.
<https://www.riigiteataja.ee/akt/111032023076>
- Rajaleidja. (s.a.). <https://rajaleidja.ee/>
- Õunapuu, L. (2014). *Kvalitatiivne ja kvantitatiivne uurimisviis sotsiaalteadustes*.
https://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/36419/ounapuu_kvalitatiivne.pdf?sequence=1&isAllowed=

Lisa 1. Pöördumiskiri

Tere!

Olen Tartu Ülikooli kolmanda aasta tudeng Maarja Mihkels ning õpin humanitaar- ja sotsiaalainete õpetamine põhikoolis õppekaval sotsiaalpedagoogika suunal. Olen kirjutamas oma bakalaureusetööd teemal hariduslike erivajadustega õpilaste sotsiaalpedagoogiline toetus. Töö eesmärk on **üldhariduskoolide sotsiaalpedagoogide arvamuste näitel välja selgitada, milles seisneb sotsiaalpedagoogiline toetus HEV õpilaste hariduses, millest töös lähtutakse ning missuguste probleemidega kokku puututakse.**

Töö raames viin sotsiaalpedagoogide seas läbi individuaalintervjuud. Uuringusse sobivad sotsiaalpedagoogid, kes vastavad järgmistele kriteeriumitele: **vähemalt aastane töökogemus ning sotsiaalpedagoogika/sotsiaaltöö valdkonnas kõrgharidus.** Intervjuu toimuks vastavalt soovile, kas kokku saades või videokõne vahendusel ning kestaks umbkaudu üks tund. Intervjuu salvestatakse, pärast andmete kogumist ning analüüsi failid kustutatakse, andmed anonümiseeritakse.

Kui olete huvitatud oma kogemuste jagamisest, vastate kriteeriumitele ning olete nõus intervjuu tingimustega, siis andke endast märku.

Vastust ootama jäädes

Maarja Mihkels

Lisa 2. Intervjuu kava

SISSEJUHATUS:

- Kui vana Te olete?
- Missugune on Teie hariduslik taust?
- Kui kaua olete sotsiaalpedagoogina töötanud?
- Miks olete valinud endale just sotsiaalpedagoogi ameti?

PÕHIKÜSIMUSED:

- Mis on Teie arvamus kaasava hariduse põhimõttest?*
- Millist tüüpi HEV õpilastega olete kokku puutunud?
- Kuidas kirjeldate enda kui sotsiaalpedagoogi rolli HEV õpilaste toetamisel?
- Millised isikuomadused on sotsiaalpedagoogidel olulised puutudes kokku HEV õpilastega? Põhjendage ja tooge näiteid.
- Milliseid lähenemisvõtteid ja meetodeid olete oma töös rakendanud puutudes kokku HEV õpilastega? Põhjendage ja tooge näiteid.
- Missuguseid erisusi olete märganud töötades nii HEV õpilaste kui tava õpilastega?
- Millistes olukordades ning millised raskused tekivad sotsiaalpedagoogidel puutudes kokku HEV õpilastega? Põhjendage ja tooge näiteid.
- Millist kooli poolset tuge ootate/vajate HEV õpilaste toetamisel?
- Milliseid teadmisi/oskusi peaks tasemeõppes (ülikoolis) sotsiaalpedagoogidele kindlasti õpetama, et nad oskaks HEV õpilasi paremini toetada?*

KOKKUVÕTE:

- Mida soovite veel sotsiaalpedagoogi töö ja HEV õpilastega seoses lisada?

Tärniga* tähistatud küsimustele tulemuste analüüsimisel ei keskendutud.

Lisa 3. Koodide moodustumine

Analüüs uurimisküsimusele *Millest lähtuvad sotsiaalpedagoogid oma töös HEV õpilaste toetamisel?*

Transkriptsioon

Kood

V: No esiteks on vaja ikkagi väga täpselt teada vähemalt teoreetiliselt, mis on nende diagnooside taga. Et kui on ikkagi hälbiva käitumisega või näiteks ATH. Idee poolest võiks nagu teada, et see ongi selle nagu häire juures häirele iseloomulik, teoorias võiks neid asju teada. Aga kõik õppida ei saa. Eks need kogemused ikkagi. Puhtalt see, mis varasemad kogemused on, et see aitab ikkagi kaasa. Tähtis on jääda hästi rahulikuks alati ja võtta see aeg, et, see laps avaneksid ja saaks arutada. Täiesti teadlikult, kui laps siin vaikib tükk aega, siis las ta olla. Rahuneb maha, nii kaua lapsega tegeleda, kuni ta on nõus avanema. Põhiline on see, et kuna kogu aeg tuleb uusi asju peale, siis ei tohi ära unustada, et hästi regulaarselt tegeleda. Kasvõi mingi kindel aeg on kokku lepitud. Või siis laps teab, et kui ta käitub nii, siis ta tuleb siia. Kõige paremini saab aidata siis, kui on tekkinud usalduslik suhe, et noh, kasvõi see, et kui ta on täiesti endast väljas. Võib-olla ta läheks ja lööks kedagi või läheks koolist ära, aga päris paljudel on nii et ta tuleb siia, kui ta on endast väljas, et see usalduslik suhe.

Teoreetilised teadmised eripäradest

Kogemused

Rahulikkus

Järjepidev tegelemine

Usaldusliku suhte loomine

Lisa 4. Koodidest kategooriate moodustumine

Analüüs uurimisküsimusele *Millest lähtuvad sotsiaalpedagoogid oma töös HEV õpilaste toetamisel?*

Koodid	Kategooria
Rahulikkus Kannatlikkus Empaatia	Isikuomadused
Suhtlemisel peegeldamine Vaikuseminutid Kontakti saavutamine mängukaartide abil	Meetodid

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Maarja Mihkels,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose “Hariduslike erivajadustega õpilaste sotsiaalpedagoogiline toetus ja sellega seotud probleemid üldhariduskoolide sotsiaalpedagoogide arvamuste näitel”, mille juhendaja on Kristina Kutsar, reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Maarja Mihkels

16.05.2024